

Ekologické siete na území Slovenska

Koncepcie ekologických sietí vo všeobecnosti predstavujú rôzne prístupy so spoločným cieľom – zmierniť proces fragmentácie prírodných biotopov. V Európe sa začali rozvíjať začiatkom 80. rokov minulého storočia. Oproti klasickej ochrane prírody priniesli nový pohľad na prírodné prvky, zdôrazňujú, že sú v krajine vzájomne prepojené. Ekologické siete existujú na rôznych hierarchických úrovniach: miestnej, regionálnej, národnej až celoeurópskej.

Projekt CORINE (*Co-ordination of Information on the Environment*) bol prvým pokusom o hodnotenie európskych ekosystémov pri použití jednotných kritérií. Cieľom bolo sústrediť a koordinovať informácie o stave prostredia a prírodných zdrojov v EÚ. Veľkú časť údajov možno použiť v dvoch nadväzujúcich projektoch – NATURA 2000 a Emerald. V rámci projektu CORINE sa sústredili údaje o viac ako 10 000 územiach, v jednotlivých krajinách sa zhromaždili údaje z 10 – 20 % ich rozlohy.

NATURA 2000 – sústava chránených území európskeho významu. Vstup Slovenskej republiky do EÚ priniesol aj mnohé záväzky. Kľúčovou požiadavkou EÚ v oblasti ochrany prírody je vytvorenie sústavy chránených území európskeho významu NATURA 2000. Pri jej konštituovaní sa vychádzalo z dvoch smerníc – Smernice Rady ES 79/409/EEC o ochrane voľne žijúcich vtákov, známej ako Smernica o vtákoch (*The Birds Directive*), z r. 1979, ktorá sa týka ochrany všetkých druhov voľne žijúcich vtákov a Smernice Rady ES 92/43/EEC o ochrane prírodných biotopov voľne žijúcich živo-

číchov a rastlín z r. 1992, známej aj ako Smernica o biotopoch (*The Habitats Directive*). NATURA 2000 pozostáva z dvoch typov chránených území – chránených vtáčích území (CHVÚ) a území európskeho významu (ÚEV). Slovenská republika v r. 2004 navrhla 38 CHVÚ a 381 ÚEV, ale musí doplniť do návrhu ÚEV ďalšie biotopy a druhy z alpského aj panónskeho bioregiónu.

NATURA 2000 má legislatívnu podporu vo všetkých členských štátoch EÚ. Dozor nad ich dodržiavaním má Európska komisia, ktorá môže prípady porušovania Smerníc predkladať Európskemu súdnemu dvoru.

Sieť Emerald, ktorá sa nazýva aj **sieť smaragdových území** (*Emerald Network*) sa považuje za rozšírenie myšlienky a zásad NATURA 2000 do krajín strednej a východnej Európy, pre ktoré pred vstupom do EÚ neplatili jej smernice. Na Slovensku sa zber údajov pre pilotný projekt Emerald uskutočnil sústredovaním všetkých dôležitých národných databáz o lokalitách a biotopoch (CORINE Biotopes – Ústav krajinskej ekológie SAV, NECONET – IUCN Slovensko, Významné vtáčie územia – Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku, Program Mokrade – Slovenský zväz ochrancov prírody a krajiny, Program mapovania biotopov – Ústav krajinskej ekológie SAV, Program mapovania trávnych porastov – Inštitút aplikovanej ekológie DAPHNE) do ústrednej databázy Slovenskej agentúry životného prostredia v Banskej Bystrici. Potom sa údaje poskytli Rade Európy v Štrasburgu.

Európska ekologická sieť (*European Ecological Network – EECO-*

NET) sa začala rozvíjať z iniciatívy Holandska. Nekladie si za cieľ nahradiť existujúce národné ekologické siete, ale chce poskytnúť celoeurópsky rámec pre ich vzájomné prepojenie, zosúladienie a ďalší rozvoj. Na Slovensku sa riešila problematika tvorby EECONET, resp. jej časti Národná ekologická sieť NECONET od r. 1994 v rámci osobitného projektu IUCN Národná stratégia ochrany prírody (*National Nature Plan*).

Návrh Národnej ekologickej siete Slovenska prináša podrobnú faunistickú a floristickú charakteristiku vrátane charakteristiky nižších rastlín. Vychádza z identifikácie najvýznamnejších ekosystémov ako jadrových území, orientuje ochrannárske opatrenia na udržanie, resp. posilnenie prírodných procesov, od ktorých tieto ekosystémy závisia.

Paneurópska ekologická sieť (*Pan-European Ecological Network – PEEN*) je jedným z nástrojov uskutočňovania Paneurópskej stratégie biologickej a krajinskej diverzity, prijatej 54 európskymi štátmi. PEEN sa v podstate skladá z ekologických sietí jednotlivých štátov. Cieľom je vybudovanie ekologickej siete na európskej úrovni. Na základe rozhodnutia národných vlád môžu byť do nej prihlásené medzinárodne evidované územia Programu UNESCO Človek a biosféra, lokality Svetového dedičstva, Európskej siete biogenetických rezervácií, Ramsarského dohovoru, ako aj CORINE, NATURA 2000 a Emerald.

Územný systém ekologickej stability (*ÚSES*). V rámci bývalého Československa sa už v 80. rokoch minulého storočia vypracovala podrobná originálna metodika ÚSES, pričom dnes oba štáty pokračujú v jej aplikovaní do praxe. Metodika ÚSES sa v 90. rokoch postupne spresňovala a v Českej republike a podobne aj na Slovensku sa presadila do legislatívy. Na Slovensku je ÚSES

Biotop 6210 – suchomilné travinno-bylinné a krovinové porasty na vápnitom podloží (dôležité stanovišťa Orchideaceae), lokalita NATURA 2000. Foto: V. Šeferová Stanová

včlenený do viacerých zákonov, napr. do zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov a ďalších zákonov týkajúcich sa životného prostredia, a najmä územného plánovania.

Karpatská ekologická sieť. Karpaty patria medzi najhodnotnejšie ekosystémy sveta. V tomto pohorí možno nájsť viac ako tretinu všetkých európskych druhov rastlín, predstavujú posledné útočisko životaschopných populácií najväčších európskych cicavcov a sú nenahraditeľným koridorom rozširovania rastlín a živočíchov naprieč Európou. Karpaty pokrývajú plochu asi 210 000 km², čo je približne päťkrát viac ako územie Holandska.

Práve z týchto dôvodov vznikla v r. 1999 z podnetu WWF *Iniciatíva karpatského ekoregiónu (Carpathians Ecoregion Initiative – CEI)*, ktorá bola premenovaná na CERI a v marci

2005 sa stala nezávislým právnym subjektom združujúcim 45 členských organizácií. Sekretariát CERI je v Bratislave, v Inštitúte aplikovanej ekológie DAPHNE. Jedným z cieľov Iniciatívy je vybudovanie *Karpatského informačného systému o biodiverzite* a vytvorenie mapy *Karpatskej ekologickej siete*. Bude zobrazovať územia významné z hľadiska prírodného bohatstva i územia, kde je činnosť človeka najintenzívnejšia.

Koncepcia Karpatskej ekologickej siete vychádza z analýzy existujúcich vyhlásených chránených území, území európskeho významu, chránených vtáčích území a pod., spojených sieťou ekologických koridorov, pričom sa do úvahy berú požiadavky Smernice o vtákoch, Smernice o biotopoch, Dohovoru o biologickej diverzite a Paneurópskej ekologickej siete. Navrhnutá metodika predpokladá vybudovanie Karpatského in-

formačného systému o biodiverzite a vytvorenie Karpatskej ekologickej siete.

Autori R. Webster, S. Holt a Ch. Avis v r. 2001 publikovali správu o stave Karpát (*The Status of the Carpathians*), ktorá prináša ucelený pohľad na problematiku ochrany Karpát, ich históriu a socioekonomické dianie v tomto ekoregiónu. Jej najdôležitejšou súčasťou je mapa prioritných území pre ochranu prírody.

Na túto prácu sa nadviazalo v r. 2006, keď sa začala budovať regionálna databáza o biodiverzite, pozostávajúca z údajov o rozšírení definovaných druhov rastlín, živočíchov a biotopov. Databáza obsahuje informácie o druhoch a biotopoch významných z regionálneho aspektu (endemické druhy a biotopy, t. j. druhy a biotopy vyskytujúce sa len na území Karpát), aj z európskeho hľadiska (druhy a biotopy významné z hľadiska budovania sústavy NATURA 2000). Táto databáza sa stala súčasťou Karpatského informačného systému o biodiverzite.

Okrem údajov o biotopoch, rastlinách a živočíchoch sa zbierali i socioekonomické dáta – napr. umiestnenie cestných a železničných komunikácií, lokality sídel, lyžiarskych stredísk, všeobecné informácie o využívaní krajiny, o územiach menej vhodných na poľnohospodárske účely a pod.

Finálny návrh mapy Karpatskej ekologickej siete by mal byť odbornou verejnou predstavou v r. 2010. Databáza bude k dispozícii národným vládám a Sekretariátu Karpatskej konvencie. Vzhľadom na veľký význam ochrany prírody v celej karpatskej oblasti bude mapa slúžiť ako nástroj pre koordinovanú politiku v tejto oblasti.

Mgr. Martina Brinzíková Badidová, DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Podunajská 24, 821 06 Bratislava, badidova@daphne.sk